

Цитування:

Мустафаєв Ф. М. Здібності до музичного мистецтва: ретроспективний погляд. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2020. № 3. С. 231-236.

Mustafayev F. (2020). Abilities to the art of music: a retrospective view. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 3, 231-236 [in Ukrainian].

Мустафаєв Фемій Мансурович,
професор кафедри академічного і естрадного вокалу та звукорежисури
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
Народний артист України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5412-8702>
kev@dakkkim.edu.ua

ЗДІБНОСТІ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД

Мета роботи – здійснити ретроспективний аналіз наукових розвідок щодо теоретичних аспектів музичних здібностей, структури і природи музичності. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні теоретичного, аналітичного, системного методів, а також загальнонаукових підходах узагальнення, зіставлення, що стало підставою комплексного вивчення предмету дослідження. **Наукова новизна** роботи полягає тому, що вперше на основі ретроспективного аналізу зарубіжних і вітчизняних наукових доробок розглядається сутність і структура концепту здібності, музичні здібності, музичність; визначається роль діяльності в розвитку здібностей. **Висновки.** Аналіз музикознавчої, педагогічної, психологічної літератури дає підстави стверджувати, що ретроспективний огляд засвідчує, що існує дві точки зору на природу музичності: музичність як вроджена здібність, що не може підлягати формуванню і музичність як властивість, що формується на основі вроджених задатків. Разом з тим варто виокремити наступне: комплекс музичності являє собою багаторівневу систему власне музичних загальних і спеціальних здібностей; структура загальних музичних здібностей складається із підсистем: емоційної чуйності на музику, що є головним показником музичності; і пізнавальних музичних здібностей, до яких належать сенсорні, інтелектуальні, музична пам'ять. До загальних сенсорних музичних здібностей відносять музичний слух і чуття ритму; до загальних інтелектуальних музичних здібностей – музичне мислення і музична уява; комплекс музичності розвивається як система у взаємодії загальних і спеціальних музичних здібностей.

Ключові слова: музичне мистецтво, музичні здібності, ретроспективний аналіз, музика, талант.

Мустафаєв Фемій Мансурович, професор кафедри академічного і естрадного вокала і звукорежисури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Народний артист України

Способности к музыкальному искусству: ретроспективный взгляд

Цель работы – осуществить ретроспективный анализ научных исследований относительно теоретических аспектов музыкальных талантов, структуры и природы музыкальности. **Методология исследования** базируется на использовании теоретического, аналитического, системного методов, а также общенаучных подходах обобщения, сопоставления, которые стали фундаментом для комплексного изучения предмета исследования. **Научная новизна** работы состоит в том, что впервые на основе ретроспективного анализа зарубежных и отечественных научных исследований рассматривается сущность, структура концепта способности, музыкальные способности, музыкальность; определяется роль деятельности в развитии способностей. **Выводы.** Анализ музыковедческой, педагогической, психологической литературы дает основание утверждать, что ретроспективный обзор свидетельствует, что существует две точки зрения на природу музыкальности: музыкальность как врожденный талант, который не может подлежать формированию и музыкальность как свойство, которое формируется на основе врожденных задатков. Вместе с тем важно акцентировать следующее: комплекс музыкальности представляет собой многоуровневую систему музыкальных общин и специальных способностей; структура общин способностей состоит из составляющих: эмоциональной отзывчивости; и познавательных музыкальных способностей, к которым относятся сенсорные, интеллектуальные, музыкальная память. Общие сенсорные способности – это музыкальный слух и чувство ритма; общие интеллектуальные музыкальные способности – музыкальное мышление и музыкальное воображение; комплекс музыкальности развивается исключительно во взаимодействии способностей.

Ключевые слова: музыкальное искусство, музыкальные способности, ретроспективный анализ, музыка, талант.

Mustafayev Femi, People's Artist of Ukraine, associate professor, professor of the Department of Academic and Variety Vocal and Sound Directing, National Academy of Culture and Arts Management

Abilities to the art of music: a retrospective view

Purpose of the article. The purpose of the research is to analyze retrospectively the scientific researches on the theoretical aspects of musical talents, the structure, and the nature of musicality. **Methodology.** The research methodology is based on the theoretical, analytical, systemic methods, as well as general scientific approaches to generalization, comparison, which became the foundation for a comprehensive study of the subject of the research. **Scientific Novelty.** The scientific novelty of the research is the *retrospective analysis* of the foreign and domestic scientific research the essence, structure of the concept of ability, musical ability, and musicality are considered. The role of activity in the development of the abilities is determined. **Conclusions.** The analysis of musicological, pedagogical, psychological literature allows us to state that the retrospective review shows that there are two points of view on the nature of musicality: musicality as an innate talent that cannot be formed and musicality as a property that is formed on the basis of innate inclinations. At the same time, it is important to emphasize the following positions: the complex of musicality is a multi-level system of musical communities and special abilities; the structure of the community of abilities consists of the following components: emotional responsiveness; and cognitive musical abilities, which include sensory, intellectual, musical memory. The common sensory abilities are a sense of rhythm; general intellectual musical abilities - musical thinking and musical imagination. The complex of musicality develops exclusively in the interaction of abilities.

Key words: musical art, musical ability, retrospective analysis, music, talent.

Актуальність теми дослідження. Традиційно музика вважається важливим засобом формування особистісних якостей людини, його духовного світу. Беззаперечно, розвиток музичних здібностей здійснює вплив на загальний розвиток особи, який нічим замінити не можна, – формується емоційна сфера, удосконалюється мислення, особа стає чутливою до краси, мистецтва і життя. Музичні здібності об'єднуються в поняття «музичність». Проблема музичності і музичних здібностей вважається однією з важливих в музикознавчій науці. Попри те, що цей феномен вивчається протягом тривалого часу, до тепер немає загальноприйнятого прийнятого уявлення щодо сутності, природи і складових музичності. У зв'язку з цим дослідження змісту даних понять цікаве й актуальне.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагомим підґрунтям роботи стали дослідження педагогів, психологів, мистецтвознавців і музикознавців: Асаф'єва Б. [1], Ветлугіної Н.[3], Головіна С.[4], Каплієнко-Ілюк Ю. [11], Науменко С. [6], Тарасової К.[9], Теплова Б.[10], Гребенюк Н. тощо. Проте, поставленої проблематики науковці торкалися побіжно, вона не була предметом їхніх досліджень.

Мета статті – здійснити ретроспективний аналіз наукових розвідок щодо теоретичних аспектів музичних здібностей, структури і природи музичності.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі, присвяченій вивченню музичності і здібностей, існують різні точки зору щодо природи, змісту і шляхів формування музичності.

Серед зарубіжних дослідників, науковий інтерес яких становили вище окреслені питання, на увагу заслуговують, притримуючись хронології, праці німецького вченого Г. Ревеша та американського психолога К Сішора. Так, Г. Ревеш розрізняє поняття «музичність» та «музична обдарованість», наголошує, що музичність є складовою обдарованості. Він стверджує, що обдарованість обов'язково передбачає музичність, тоді як неабияку музичність можна спостерігати при скромній обдарованості. Музична обдарованість, на його думку, означає завжди високу продуктивність в окремих чи декількох сферах музики. Для музичності характерно, що вона може визначатися не тільки спираючись на результати музичної діяльності, а й на основі того, як саме протікає ця діяльність [7]. Характеризуючи сутність поняття музичності, науковець наголошує на здібностях насолоджувати музикою, на глибинному розумінні музичних форм і побудові музичних фраз. Г. Ревеш – прибічник розуміння музичності як єдиної цілісної властивості особистості. Він не сприймає музичність як комплекс різних акустичних і музичних властивостей. На відміну від Г. Ревеша, К. Сішор розуміє музичність як суму окремих музичних здібностей. Автор вважає, що, музичний талант – це ієрархія талантів, багато з яких абсолютно незалежні один від одного. Тому характеристику музичності він зводить до того, наскільки виокремлюється чи відстає кожний окремий талант. Таких окремих талантів, із яких складається музичність, К. Сішор нараховує двадцять п'ять, вони існують незалежно в запропонованій системі й

ієрархічної вертикалі не становлять. Поширення набули, запропоновані вченим шість тестів, за допомогою яких випробуються такі здібності: відчуття висоти звуків та їхньої інтенсивності, відчуття тривалості звуків, відчуття консонансу, відчуття ритму і обсяг пам'яті часу вчений доводив доцільність відбору музично обдарованих осіб. Система К. Сішора ґрунтується на визнанні того, що значення для музичного таланту мають прості сенсорні здібності відчувати незначні відмінності у висоті, інтенсивності і тривалості звуків [12]. Г. Ревеш та К. Сішор вважаються засновниками теорії вродженості музичних здібностей. Порівнюючи їх погляди, можна сказати: Г. Ревеш відштовхується від визнання музичності, як вродженою і такою, що не підлягає вихованню властивістю. К. Сішор зводить цю музичність до суми відносно простих функцій, проте кожен з них розглядає як вроджену і таку, що не піддається вихованню. Г. Ревеш відштовхується від застосування правила «все або нічого»: музичність чи вона є, чи вона загалом відсутня. К. Сішор визнає наявність незліченних кількісних градацій кожної музичної здібності, але прагне в цих кількісних шкалах встановити «норми», які б однозначно визначили б придатність до музичної діяльності.

Одним із противників фатальної теорії є німецький музикознавець, педагог і композитор А.Б.Маркс, який стверджував, що музичність у будь-якої особи може успішно розвиватися, проте діагностувати рівень цього розвитку, особливо на початковому етапі заняття музикою, неможливо. На його думку, здібність до музики, за поодинокими винятками виявляється в усіх людей; переважна частина з них має значно більше здібностей, ніж вони самі і ті, що їх оточуючі, могли припустити. Швейцарський педагог Е. Віллемс переконаний, що музичними якостями наділені всі діти, бо кожна особа має здатність до руху, емоційність. Німецький музикознавець Дж. Кріс (поч. ХХст.) вважав, що музичний розвиток не визначається тільки якоюсь одною ознакою, оскільки всі вони створюють функціональний і спадковий зв'язок. Науковець виокремлював такі головні складові: інтелектуальний, емоційно-естетичний й творчий компоненти [11, 78].

Беззаперечний науковий авторитет має дослідник Б.М. Теплов. Формулюючи пріоритетні теоретичні передумови проблеми музичності, автор наголошував, що, по-перше, вродженими є не музичні здібності, а тільки

здатки, на основі яких ці здібності розвиваються. Музичність – це індивідуально-психологічна характеристика особистості, яка є результатом відповідного поєднання здібностей. По-друге, не може бути здібностей, які б не мали перспективи розвитку в процесі навчання й виховання. Здібності, стверджує автор, апіорі не можуть існувати інакше як в русі, розвитку. По-третє, музичність особистості залежить від її вроджених індивідуальних задатків, бо вона результат розвитку, навчання і виховання. По-п'яте, проблема музичності – це проблема насамперед якісна, а не кількісна. Автор стверджує, що алогічно теоретично і практично застосовувати до музичності закон «все або нічого» і порушувати питання про наявність чи відсутність музичності у особи. Будь-яка нормальна людина має певну музичність і вагу набуває питання, яка музичність даної особи. Головне, що на думку Б. Теплова має цікавити і дослідника, і педагога, – це не те, наскільки музичною є особа, а те, яка її музичність і які, відповідно повинні бути шляхи її розвитку.

Музичність, за твердженням дослідника, є складовою музичної обдарованості, і вона є необхідною для заняття саме музичною діяльністю і навіть обов'язковою для різних сфер музичної діяльності. Головна ознака музичності, за твердженням Б. Теплова – це переживання музики як вираження певного змісту. Чим більше особа «чує в звуках», тим вона музичніша. Музичні переживання за своєю суттю є емоційними переживаннями, й інакше як емоційним шляхом неможливо зрозуміти зміст музики. Тому центром музичності автор визнає здібність емоційного відгуку на музику. Для музичності характерне також досить чутливе, диференційоване сприйняття, слухання музики. Наявність і взаємопов'язаність є обов'язковою умовою музичності [10].

Відомий музичний педагог Н. Ветлугіна вважає, що музичність – це суто людська властивість, вона склалася в процесі суспільної практики, отже вона історично обумовлена: людина поступово звикла розрізняти в звуках людської мови, в звуках природи різні властивості – висоту, тривалість тощо. Поступово виокремлювалися музичні образи, формувалися музичні лади. Сам процес діяльності спонукав до формування музичності.

Для розуміння природи і сутності музичності важливим є питання її структури. Однією з перших праць, у якій йшлося про

структуру музичності, є дослідження М.А. Римського-Корсакова «Музичні статті і записки» (1911р.). До музичних здібностей, що становлять структуру музичності, автор підходив з урахуванням технічних здібностей до певного виду музичної діяльності і специфічних даних, які визначають музичні здібності, зокрема музичний слух, котрий він поділяв на елементарний музичний слух і вищі слухові здібності. Елементарний слух М. А. Римський-Корсаков, у свою чергу, поділяє на слух ритмічний і слуг гармонічний, у якому розрізняється слух строю і звук ладу. Вищі слухові здібності М.А. Римський-Корсаков вважав похідними від елементарних [8]. Дослідники В. Хеккер і Т. Циген вважали, що існує п'ять компонентів музичних здібностей: сенсорний (відчуття), ретентивний (пам'ять), синтетичний (сприйняття), моторний (моторика), ідеативний (мислення). На думку Дж. Кріса, структура першого компоненту музичності – інтелектуальної, характеризується відчуттям ритму, музичним слухом (котрий передбачає розрізнення висоти, інтенсивності, тембру звуків), музичною пам'яттю. Друга складова – емоційно-естетична виражається в емоційній сприйнятливості, в любові до музики. Третій компонент – творча музичність виявляється в творчій діяльності, фантазії та уяві. Відмінності в структурі музичності спеціальних, творчих і загально етичних складових, автор обґрунтовує тим, що одна функція при її успішній дії може позитивно впливати на інші [12].

Питання структури музичних здібностей досліджували Е. Віллемс та Е. Сегі. Е. Віллемс визначав складові музичності як комплекс певних властивостей: звуковисотного слуху, відчуття ритму, гармонії. Дослідник називав їх елементами життя, які одухотворяються в сприймаючих особах музику, пробуджують в них фізіологічні, емоційні й інтелектуальні реакції. Дослідник робив спроби виокремити важливіші здібності і показати динаміку властивостей музичності під впливом відповідної діяльності. В науковій розвідці Е. Сегі «Вивчення музичності» в якості складових музичності виділені ритмічний, мелодійний, гармонійний, поліфонічний, тональний і внутрішній слух. Автор підкреслював значення в музичній діяльності інтелекту, музичної пам'яті, емоцій і фантазії. Його класифікація ґрунтується на різних видах музичного слуху, відповідних складовим музичної мови.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми структури музичності зробив Б.М. Теплов. На думку дослідника, структура музичності – це якісно своєрідний комплекс здібностей. На його переконання, «...основна ознака музичності – переживання музики як вираження певного змісту. Здатність емоційної чутливості на музику повинна становити тому ніби центр музичності» [10]. Аргументовано характеризує вчений визначальні музичні здібності, які визначають музичність: відчуття ладу, слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття. Запропонована Б. Тепловим складова музичності заклала підґрунття для подальших досліджень.

Проблема здібностей знайшла відображення в працях Кірнадської Д.К., Тарасової К.В., Рубінштейна С.Л., Ветлугіної Н.А., Науменко С.І., Гребенюк Н.С. тощо.

Так, С.Л. Рубінштейн говорячи про музичні здібності розумів властивості, які необхідні для заняття музичною діяльністю, тобто виконання музики, написання музики чи повноцінного сприйняття музики. Вчений дотримувався думки, що музичні здібності є результатом розвитку особистості.

Вивчаючи проблеми розвитку музичності, Б.В. Асф'єв акцентував увагу на значенні ролі музичного слуху. Він вважав, що слуховому апарату особи притаманні вроджені якості активного слухання, тому завдання музиканта є виховання і розвиток слухової діяльності [1].

Дослідники сутності здібностей схиляються до думки, що трьох компонентів, які становлять основу здібностей, а саме – музично слуху, чуття ритму і музичної пам'яті, – недостатньо для здійснення музично-творчої діяльності [5]. Пріоритетними музичними здібностями, науковець Тарасова К.В. вважає наступні такі: – емоційна чуйність на музику; пізнавальні музичні здібності – сенсорні (мелодійний, тембровий, динамічний і гармонійний компоненти музичного слуху і відчуття ритму), інтелектуальні (музичне мислення як єдність його репродуктивної та продуктивної складових, музична пам'ять і музична уява), також абсолютний слух і сенсомоторні виконавські дані [9].

Ветлугіна Н.О. ділить музичні здібності відповідно до видів музичної діяльності – виконанням, написанням тощо. На її думку, до музичних здібностей належать: здібність цілісного (сприйняття художнього образу) і диференційованого (сприйняття елементів музичної виразності) сприйняття музики, виконавські здібності, здібності творчого уявлення [3].

Науковці Баренбойм Л.А, Ципин Г.М. до самостійних компонентів здібностей відносять музичну пам'ять, музичне мислення. Так, Л.А. Баненбойм виокремлює вміння «спостерігати» музику, тобто здатність об'єднувати в логічній послідовності звукові образи, переживати форму як процес [2]. Ципін Г.М., в триаду основних, провідних здібностей поряд з музичним слухом і чуття ритму включає музичну пам'ять, відводячи їй головну роль.

У своїх наукових розвідках Кірнарська Д.К. вагому роль відводить таким музичним здібностям, як інтонаційний слух, чуття ритму, аналітичний слух, архітектонічний слух. На думку вченої, інтонаційний слух являє собою механізм сприйняття і розшифрування змістовних параметрів музики, що спираються на її психофізіологічні властивості: тембр і темп, динаміку, артикуляцію й акцентуацію, а також на загальну спрямованість і контур мелодико-ритмічного руху. Наступною за значимістю музичною здібністю Кірнарська Д.К. вважає чуття ритму. Поряд з інтонаційним слухом, чуття ритму становить нижчі і глибинні сходинки музичного таланту: без розуміння сенсу музичного висловлювання, його загального змісту і спрямованості (інтонаційний слух), а також принципів і структури його часової організації (чуття ритму) ніяка музична діяльність здійснюватися не може. Аналітичний слух, який на думку авторки, є операційним центром музичного таланту, містить в собі такі складові, як відчуття музичної висоти та музичного інтервалу, ладове чуття, гармонійних слух, внутрішній слух і музичну пам'ять. Архітектонічний слух дозволяє вловлювати закономірності побудови музичної форми на всіх її рівнях [5]

Грунтовне визначення музичним здібностям дає В.П. Анісімов В.П. Він визначає музичні здібності як сукупність психомоторних, чуттєво-емоційних і раціональних функціональних властивостей особи, що виявляються в її емоційній чуйності на музику й успішній реалізації музичної діяльності.

На думку Головіна С.Ю., музичні здібності являють собою індивідуально-психологічні особливості особистості, до складу яких належать: - вроджена слухова чутливість, що обумовлює аналіз природних, мовних звуків; - розвинуте в праці і соціальному спілкуванні суб'єктивне ставлення до мовних і музичних інтонацій, виражене у вигляді емоційної реакції. Ці особливості у своєму розвитку створюють

систему із складними динамічними зв'язками між окремими здібностями. Дослідник в структурі здібностей виокремлює основні, загальні і спеціальні здібності. До головних здібностям, потрібних для всіх видів музичної діяльності, згідно його класифікації, належать: чуття ладу, тобто здібність відчувати зв'язки між звуками як виразні і змістовні; - музично-слухові уявлення – здібність прослуховувати «про себе» раніше почуту музику, що становить основу для музичного уявлення, формування музичного образу і розвиток музичного мислення; музично-ритмічне відчуття - здібність переживати, сприймати, точно відтворювати і створювати нові ритмічні поєднання. Вчений до загальних музичних здібностей зараховує музичну пам'ять, психомоторні здібності (виконавську майстерність). Специфічним синтезом здібностей і домінуючим показником музично обдарованої особистості Головін С.Ю. вважає музичність, в основі якої лежить емоційний відгук на музику [4].

Грунтуючись на багаторічному власному музично-педагогічному досвіді, аналізі рівня музично-естетичного розвитку осіб різних вікових груп, дали підстави Науменко С.І. стверджувати, що розвиток структурних компонентів музичності (чуття ладу, ритму, музично-слухових уявлень), що становить фундамент як професійного так і загального музичного навчання, як правило не призводить до розвитку музичності. Особи залишаються емоційно індиферентними до музики, не можуть орієнтуватися в її художній цінності. Це спонукало авторку дослідити музичність як комплекс спеціальних і загальних здібностей особи. На її думку музичність – це індивідуально-особистісна властивість, структуру якої становить: музичний слух (ритмічний, гармонічний, мелодійний), творча уява, емоційність, відчуття цілого. Під ритмічним слухом дослідниця розуміє музичний слух, який дозволяє сприймати і переживати логіку тимчасового і просторового розвитку музичної думки, образу загалом; під гармонійним слухом – музичний слух в його проявленні щодо до співзвуччя, до будь-якої багатоголосої музики; під мелодійним – звуковисотний слух в його прояві щодо одноголосної музики. Творча уява в музичності, за Науменко С.І., проявляється в тому, що дозволяє творчо проникати у зміст музичного образу, інтерпретувати його, в здібності імпровізації, написання музики тощо. Під відчуттям цілого розуміється переживання музичної форми як динамічного процесу, що в

музичній діяльності проявляється в цілісному сприйнятті музичного образу, логіки ладофункціональних закономірностей, ритмічної пульсації й акцентуації. Ритм – основний будівник образу і форми в часі. Від відчуття образу загалом залежить логіка його тимчасової побудови, що криється в загостренні, точності ритмічної пульсації і акцентуації [6].

Наукова новизна роботи полягає тому, що вперше на основі ретроспективного аналізу зарубіжних і вітчизняних наукових доробок розглядається сутність і структура концепту здібності, музичні здібності, музичність; визначається роль діяльності в розвитку здібностей.

Висновки. Аналіз музикознавчої, педагогічної, психологічної літератури дає підстави стверджувати, що ретроспективний огляд засвідчує, що існує два погляди на природу музичності: музичність як вроджена здібність, що не підлягає формуванню і музичність як властивість, що формується на основі вроджених задатків. Разом з тим, варто виокремити наступне: - комплекс музичності являє собою багаторівневу систему власне музичних загальних і спеціальних здібностей; - структура загальних музичних здібностей складається із підсистем: емоційної чуйності на музику, що є головним показником музичності; і пізнавальних музичних здібностей, до яких належать сенсорні, інтелектуальні, музична пам'ять. До загальних сенсорних музичних здібностей належать музичний слух і чуття ритму; до загальних інтелектуальних музичних здібностей – музичне мислення і музична уява; - комплекс музичності розвивається як система у взаємодії загальних і спеціальних музичних здібностей.

Література

1. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. Київ, 1983. 144 с.
2. Баренбойм Л. А. Путь к музицированию. Москва: Современный композитор, 1973. 269 с.
3. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ: Музична Україна, 1978. 256 с.
4. Головин С. Ю. Словарь практикующего психолога. Минск, 1999. URL: http://lib.yasu.am/disciplines_bk/f6f83fb2c733a8e6983d71cc7a26c5a5.pdf. (дата звернення: травень 2020).
5. Кирнарская Д. К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности. Москва, 2004. 496 с.

6. Науменко С. І. Психология музыкальной деятельности. Чернівці: ПП Видавничий дім «Родовід», 2015. 408 с.

7. Ревеш Г. Раннее проявление одаренности и ее узнавание. Классические тексты. Москва, 2006.

8. Римський-Корсаков Н.А. Музыкальные статьи и заметки. Санкт-Петербург, 1911. URL: [www://bibliomo.ru/catalog/9801/viewer/](http://bibliomo.ru/catalog/9801/viewer/) (дата звернення: травень 2020).

9. Тарасова К. В. Онтогенез здібностей. Київ, 1988. 184 с.

10. Теплов Б. П. Психология музыкальных способностей. Москва, 2006. 379 с.

11. Kapliyenko-Pliuk, Yu. Psychological Preconditions of Musical Creativity. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: щокварт. наук. журнал. Київ: ПРИНТ ІДЕЯ, 2020. № 1. С. 76-80.

12. Seashore C. Psychology of Musical Talent. New York, 1959. URL: <https://archive.org/details/psychologymusic02seasgoog> (дата звернення: травень 2020).

References

1. Asafev, B.V. (1983). Selected Articles about Music Studying and Education. Kyiv [in Russian].
2. Barenbojn, L. A. (1979). Way to Creation of Music. Moscow [in Russian].
3. Vetlugina, N. O. (1978). Music Development of a Child. Kyiv [in Ukrainian].
4. Golovin, S.Yu. (1999). Dictionary of the Psychologist in Practice. Minsk. Retrieved from http://lib.yasu.am/disciplines_bk/f6f83fb2c733a8e6983d71cc7a26c5a5.pdf [in Russian].
5. Kimnarskya, D. K. (2004). Psychology of Abilities. Music Skills. Moscow [in Russian].
6. Naumenko, S. I. (2015). Psychology of Music Activity. Chernitsi [in Ukrainian].
7. Revesh, G. (2006). Early Expressions of Talent and its recognition. Classical Texts. Moscow [in Russian].
8. Rimskij-Korsakov, N. A. (1911). On Music Education. Full collection of his works. Pb. 1911. Retrieved from [ww://bibliomo.ru/catalog/9801/viewer/](http://bibliomo.ru/catalog/9801/viewer/) [in Russian].
9. Tarasova, K. V. (1988). Ontogenesis of Skills. Kyiv [in Ukrainian].
10. Teplov, B. M. (2006). Psychology of Music Skills. Moscow [in Russian].
11. Kapliyenko-Pliuk, Yu. (2020). Psychological Preconditions of Musical Creativity. Visnyk Nacionalnoi akademii kerivnyh kadriv kultury i mystectv, 1, 76-80 [in English].
12. Seashore, C. (1959). Psychology of Musical Talent. New York, 1959. Retrieved from <https://archive.org/details/psychologymusic02seasgoog> [in English].

Стаття надійшла до редакції 25.05.2020
Прийнято до друку 22.06.2020